

tidsskrift.dk

Khalkha.

Geografisk Tidsskrift, Bind 21 (1911)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0021-PDF/gto_0021_68300.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=68300>

pdf genereret den : 22/5-2008

jeg den største Gæstfrihed hos Konsulen, og derefter gik Rejsen hjemad.

Hvad de paa denne Rejse indvundne Resultater angaar, er der i topografisk Henseende først og fremmest det, at den hidtidige Opfattelse af de øst- og centralarabiske Sandørkeners Beliggenhed og Udstrækning er blevet i betydelig Grad forandret. Dernæst er Sten- og Ler-Ørkenernes Udstrækning og Beliggenhed bestemt, hvortil kommer en Del Detailler af geografisk Interesse, saasom Brønde og Oaser. Endvidere er der foretaget Undersøgelser over Handelsforhold og over Nomadernes Vandringer. Hvad Nomaderne angaar, finder man her det samme som i Nord-Arabien og i Sahara, nemlig at Noma-

derne tilbringer Vinteren i de sydligere Ørken, mens de om Sommeren søger nordpaa for at finde taalelige Græsgange og tilstrækkeligt Vand.

Saaledes er i Hovedtrækkene Forløbet og Resultaterne af denne Rejse. Det er paa Grund af dens Længde og Rigdom paa forskelligartede Begivenheder meget vanskeligt at give et kort, klart og alsidigt Resumé deraf; men jeg haaber dog, at det er lykkedes mig at give Dem et Billede af Øst- og Central-Arabien og et Indtryk af, under hvilke Forhold den rejsende der maa arbejde.¹⁾

¹⁾ En udførlig Publikation om Eksped.s Resultater er under Arbejde.

Khalkha.

Ved

Alfred Schønebeck.

Som alle ved, har Mongoliet i Verdenshistorien en Gang haft en Plads af ikke ganske ringe Betydning. Fra ældgammel Tid har Indbyggerne været bekendt for krigerske Egenskaber, og var de ikke paa Erobringstogt i Asien eller i Evropa, saa sloges de indbyrdes og med de fredelskende Kinesere Syd for deres Land. Og det hjalp ikke de sidstnævnte, at de et Par Hundrede Aar før vor Tidsregnings Begyndelse opførte det Verdens Underværk, der hedder den kinesiske Mur. Dels var den for lang og for vidtløftig at forsvare, dels var den ogsaa allerede i nogen Afstand fra Peking, hvor Kejseren og Hoffet ikke kunde holde Øje med Arbejdet, daarligt bygget. Alle Bestræbelser til Trods har det været Kinas Skæbne ret ofte og i lange Perioder af sin Historie at maatte lade sig regere af fremmede Herskerstammer. Den af dem, som saa nylig maatte vige for Republiken, var ikke den første, der var kommen udefra; noget lignende var allerede tidligere hændt, da i 1216 Mongolen Djengis-Khan omstyrkede Kin-Dynastiet og lagde Grunden til sit eget Herskerhus, der skulde regere de næste halvandet Hundrede Aar.

I Henseende til Kultur havde Mongoliet haft sin Glansperiode længe før Djengis, i det 8. Aarhundrede, da Landet kom under tyrkiske Stammers

Herredømme. Den blomstrende Civilisation, Tyrkerne oparbejdede, og som i Historien er kendt under Navn af den ujugurske, havde sit Centrum i den nu forsvundne Hovedstad Karakorum ved Orkhon-Floden; men i 847 blev Ujgurene fordrevne af Kyrkyserne. Det var omtrent paa dette Tidspunkt, at Nordmongoliet fik en Befolkning af egentlige Mongoler. De kom nordfra, fra det nuværende Guvernement Irkutsk og fra Transbaikalien, og Aarsagen til deres Vandring var sandsynligvis en stadig Kamp mellem forskellige tyrkiske Folkefærd om deres Hjemland. I en af disse mongolske Smaastammer, der efter Sigende boede paa det nuværende Transbaikaliens Sydøstgrænse, fødtes i 1161 Temutschin, han, som bedre er kendt under Navnet Djengis-Khan, dette Feltherregeni, hvem det lykkedes at skabe et vældigt Rige, og som underlagde sig hele det nordlige Kina, hele Central- og Vestasien og det østlige Evropa.

Der gik nogle Aarhundreder, og Djengis-Khans Værk gik til Grunde. Timurlenk kastede senere atter Glans over Mongolernes Navn, men ogsaa hans Rige forfaldt. Og siden Slutningen af det 17. Hundredeaar har Mongoliet staaet under kinesisk Overhøjhed. Mongolerne har af fordums Storhed kun de straalende Minder tilbage. Krigsaanden

Kortskitse visende Khalkhas Omraade og Beliggenhed i Forhold til Kina og Rusland.

har veget Pladsen for en kontemplativ, buddhistisk Livsanskuelse, der har gennemtrængt alt og alle og har lammet enhver Form for Energi. Og naar man i 1912 ser paa det Land, hvis Navn klinger af Krigsdaad og Berømmelse, og som forener vigtige, historiske Momenter i mange Nationers Liv, saa begriber man ikke, at dette Hyrdefolk en Gang har kunnet frembringe Sønner, der erobrede den halve Verden.

Paa et Tidspunkt, da Nordmongoliet har benyttet sig af den almindelige Forvirring i det kinesiske Rige til at erklære sig for uafhængigt og i politisk Henseende er trængt stærkt i Forgrunden, dels som muligt Erobringsobjekt for Rusland, dels ved Udsigten til som selvstændigt Rige at kunne blive en Stødpude mellem de to store Magter, kan det maaske have Interesse at se, hvad Mongoliet i vore Dage er. Der er om Mongoliet skrevet adskillige ældre og nyere, navnlig russiske, Rejsebeskrivelser, og Læserne af disse vil i dem finde interessante Billeder af Landets Natur, Folkenes Sæder og Skikke, deres Religion og Kultur og meget andet. Mongoliet som Helhed betragtet er dog endnu et ret ukendt Territorium. De forskellige Ekspeditioner, der i Tidens Løb er trængt ind i det Indre, har kun kunnet berette om den Vej, de selv har fulgt, og har derfor kun formaaet at drage en tynd Stribe Lys hen over Kortets Mørke, og

lader der sig end af det foreliggende drage Slut om de uberejste Strækninger, saa kan man dog kun med adskillig Usikkerhed udtale sig om Egne, der ved deres afsides Beliggenhed og vanskelige Tilgængelighed (Ørkenstrækninger, Vandmangel etc.) hidtil har undraget sig Undersøgelse. En Side, saa godt som alle Rejsende har ladet ligge eller kun overfladisk har beskæftiget sig med, er end-

videre Befolkningens Kaar, og dog er disse, som det formentlig vil fremgaa af nedenstaaende, vel egnede til at paakalde Opmærksomhed, ligesom Mongoliets hele Fremtidsskæbne i første Række vil komme til at bero paa det økonomiske Spørgsmaals Løsning.

Det Land, der har erklæret sig for en uafhængig Stat under Regering af Hs. Hellighed Tsjebtsundamba-Khutukhta i Urga, eller som han i daglig Tale benævnes: »Gigénen«¹⁾, hedder Khalka, og det er hovedsageligt med dette, nærværende Artikel vil beskæftige sig. Det omfatter kun den nordlige Del af Mongoliet, grænser til Transbaikalien, gaar mod Vest omtrent til Kobdo og rækker mod Syd ind i Ørkenen²⁾. Naar der skulde være Tale om en Mongolerstat, saa havde alene Khalkha nogen Forudsætning for at danne den. Ikke blot ligger Khalkha fjærnet fra det egentlige Kina, men Landets nogenlunde ensartede Natur gør det til et afsluttet Hele, ved Gobi skilt fra de øvrige befolkede Strækninger. Og Gobi er en solid Landegrænse, der saa godt som noget Hav sætter Skel mellem Folkeslagene Nord og Syd for den. Ulighederne ses i selve Racen, der i Khalkha er renere end nær den store Mur, hvor Mongolerne til deres Skade er bleven opblandede med kinesiske Ele-

¹⁾ Undur Gigén: det ophøjede Lys.

²⁾ I det forløbne Aar har Kobdodistriktet i Vest og det lille Bargutdistrikt i Øst sluttet sig til Khalkha.

menter, og af Kinesernes Egenskaber har optaget de værste; den er ogsaa renere end længere mod Syd og Vest, hvor Mongoler glider over i Tanguter og Tibetanere, med hvem Nordmongolerne ikke har stort tilfælles udover Religionen. Og Ulighederne viser sig i Sproget og i ydre Ting som Klædedragt, Boliger o. s. v. Altsaa Khalkhas Indbyggere er noget for sig.

Det er en ret underlig Stat, Khalkha. Den turde være den eneste i Verden, som ikke kan opvise faste Bopladser, ingen Byer og ingen Landsbyer. Mongolerne nomadiserer i smaa Selskaber paa 3-5 Jurter, der om Sommeren opslaas nær ved Floder, Bække eller Kilder, og som om Vinteren flyttes ind mellem Bjærgene, i Ly for Vinden og ofte langt fra Vand, der da erstattes af Is og Sne. Paa den Maade opstaar ingen Landsby. Maa-ske vil man dog indvende, at f. Eks. Urga dog er en By. Nej, ikke i den Forstand, hvori vi opfatter Ordet; Urga er simpelthen et stort Kloster og et administrativt Punkt, hvis Befolkning for Størstedelen bestaar af Munke, omtrent 12000 i Tallet¹⁾, som ikke giver sig af med noget som helst Erhverv, det være sig Industri, Handel eller Haandværk. Nomadelivet udelukker enhver fast Bopæl, og Mongolen har til det yderste lempet sig og indrettet sig efter sit Lands Naturforhold; som disse i Hovedsagen er, sagde baade Jordbund og Klima ham tydeligt, at her var kun én Form for Eksistens mulig, Kvægavlens. I Mongoliet er den nomadiserende Kvægavl just den mest rationelle Maade til Udnyttelse af de forhaandenværende, naturlige Resurcer. Og andre Erhverv findes da ikke heller. Fraregner man de faa Russere, der vasker Guld i Nordmongoliet, de russiske og kinesiske Købmænd, der bor i Maimachin, Urga og Uljassutaj eller rejser rundt i Landet, altsammen Folk af fremmed Nationalitet, findes der i Mongoliet foruden Hyrdefolket kun en meget lav Procent Jægere og endnu lavere Procent, eller vel snarere pro mille Haandværkere, beskæftigede med at forfærdige Gudebilleder og andre Smaagenstande. Af Industri kender Mongolerne ellers kun til at lave Filt af Uld og Haar, hvorimod de hverken kan væve, garve eller smedde og maa købe alt, hvad de i øvrigt har Brug for, Klædestoffer, Jærnvarer etc.,

af Købmændene. Men udover det, hans Dyr forsyner ham med, er Mongolens Fornødenheder meget smaa.

Den gængse Forestilling om Mongoliet som en uendelig, vandfattig Slette af Steppe eller Ørken-karakter passer slet ikke paa Khalkhalandet; thi dette bærer i et Bælte, 300 Km. bredt, langs Nord-

Ungdomsportrait af Gigéén,
den unge nuværende mongolske Khan eller Konge.
Han er nu ca. 40 Aar.

grænsen et helt sibirisk Præg. Det er et Bjærgland med en Højde over Havet af 800—1000 Meter stigende mod Syd, er velforsynet med Vandløb, og er i mange Egne dækket af Skov, baade Naal og Løv. I de brede Dale er der prægtige Græsgange, og der findes ikke faa Steder Jord, som ved den af Kineserne benyttede, kunstige Vanding med gravede Kanaler vilde kunne egne sig til Agerbrug. Den tidligere kinesiske Regering ongikkes ogsaa med Planer om en storartet Kolonisation af Landet med agerdyrkende Kinesere, Planer, der allerede inden Revolutionen brød ud, til Dels, om end i ringe Maalestok, var bragt til Udførelse langs Floderne

¹⁾ D. v. s. stadige Beboere. Pilgrimmene, der i store Skarer valfarter til Urga for den »levende Buddhas« Skyld, bringer ofte i Perioder Antallet langt op over 20000.

Selengá, Orkhon og nogle af Bifloderne. Rusland saa ikke just med blide Øjne paa denne Indvandring af Kinesere, der i Løbet af kort Tid vilde have skudt det egentlige Kinas Grænse frem lige til Sibirien, og som sikkert vilde have medført, at det sydlige Sibirien i Tidens Løb vilde være blevet økonomisk erobret af de Gule. Saa blandt andet af den Grund var Mongoliets Løsrivelse Rusland velkommen. Men, for at vende tilbage til Khalkhas Naturegenskaber, saa kan man ikke med nogen Ret paastaa, at Landet er af Gud forladt. I Floderne og Bjærgene findes Guld og andre Metaller i Mængder, om hvilke man endnu slet intet Begreb kan danne sig, da ingen har undersøgt det nøjagtigt; man ved kun, at de er der. Og paa det Par Steder, hvor man allerede arbejder paa at bringe Guldet frem, har man fundet det i helt æventyrlige Kvantiteter. Til Trods for alle disse tilsyneladende gode Betingelser er Befolkningen over al Beskrivelse fattig og formaar næppe at skaffe sig det aller nødvendigeste til sit ikke misundelsesværdige Livs Ophold. Armoden har flere Aarsager. Først er der en indviklet, dobbeltsidig og kostbar Administration.

Khalkhalandet omfatter 4 »Ajmaker« (Khandømmer), der atter hver for sig deles i et forskelligt Antal — fra 19 til 24 — »Koshunger« (Fyrstendømmer)¹⁾. Hele denne Inddeling stammer fra den feudale Tid under Djengis og hans nærmeste Efterfølgere og bærer adskillige Mærker af en oprindelig udelukkende militær Organisation. En Koshung vilde saaledes i det moderne Militærsprog svare til en Division, og den har atter som Underafdeling et større Antal »Sumoner« (Eskadroner). En Sumon skal i Krigstilfælde stille 150 Ryttere (som det Rytterfolk Mongolerne er, bestaar deres Hær udelukkende af Kavalleri), og hver Mand er forpligtiget til at sørge for sin egen Udrustning, i hvilken indgaar ikke mindre end 4 Heste. 6 Sumoner udgør et Regiment. Den martialske Aand, der tidligere udmærkede Mongolerne, er nu om Dage i yderste Forfald, siden de i nogle Aarhundreder har været udsat for Lamaismen sløvende Indflydelse, og efter at de saa længe ikke har haft Lejlighed til at øve krigerske Bedrifter. At se de Øvelser, der dog hist og her med lange Mellemrum afholdes, er et Syn, der frembringer et beslægtet

¹⁾ En ganske tilsvarende Inddeling findes i de øvrige Egne af Mongoliet.

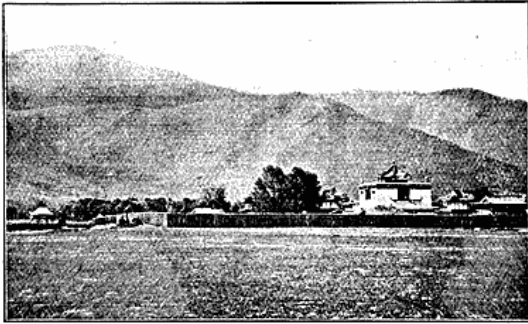
Indtryk med det, man faar, naar i en lille dansk Provinsby det borgerlige Politikorps rykker ud til Fugleskydning. Blot er det meget, meget værre. Hele Bevæbningen med Bue og Pile eller med antediluvianske Skydevaaben af alle Slags, med Lunter og Flintesten, den fuldkomne Mangel paa Orden, Disciplin og Ledelse o. s. v. virker kun lattervækkende. Og Befalingsmændenes klingende militære Titler gør ikke Sagen bedre. Kun de faatallige, staaende Tropper i Grænsevagterne er nogenlunde anstændigt bevæbnede med Bagladegeværer og bærer Uniform. Men de ca. 250,000 Ryttersoldater, Mongoliet — paa Papiret — skal kunne stille paa Benene, er som Kampmateriale ikke meget bevendt, selv ikke efter at Gigéne har indforskrevet 12000 moderne Magasingeværer.

Efter det oprindelige System, der i Tidens Løb er bleven omskalfatret af den kinesiske Regering, naar de forhaandenværende Forhold ikke passede med deres Interesser, var en Koshung-Fyrste ganske uafhængig indadtil og kunde regere saa despotisk, som han lystede. Ajmaken var kun i vigtigere, ydre Anliggender et fælles Organ for et Antal Koshunger, hvorfor den hele Forfatning noget minder om en Nutids Forbundsstat som f. Eks. det tyske Rige. Fyrstendømmerne var og er arvelige i Slægter, der for nogles Vedkommende nedleder deres Herkomst fra Djengis-Khan; men den kinesiske Regering opførte, for at hibringe dem større Følelse af Afhængighed, Fyrsterne i 6 Klasser, der fik tildelt en nærmest pro forma Appanage efter deres Rang, fra 2500 Lan¹⁾ og fyrretyve Stykker Silketøj aarlig ned til en saa latterlig lille Sum som 40 Lan. Fyrsterne skulde, naar de tog deres Land i Arv, rejse til Peking for at blive stadfæstede i deres Rettigheder, og man søgte dér at knytte dem nærmere til det regerende Dynasti ved at give dem kinesiske Prinsesser til Ægte. Hver af de 199 Fyrster (saamange er der i Mongoliet) var som sagt en næsten enevældig Hersker, hvem hele den militære, civile og religiøse Forvaltning i hans Domæne var underlagt, og som styrede gennem Embedsmænd, han selv valgte. Ogsaa Retten plejede han — daarligt nok for øvrigt — og han kunde efter eget Tykke idømme alle Straffe, derunder naturligvis alle Slags Legemstraf, undtagen Dødsstraf og Landsforvisning. Fyrsterne i en Ajmak samledes med visse Mellemrum for at raadslaa om

¹⁾ En Lan er omtrent 2½ Krone.

fælles Anliggender og fastsætte de Regler, der skulde følges i den nærmeste Periode.

Dette System staar fremdeles ved Magt i det kinesiske Mongoli, og det vil sikkert ogsaa i Khalkha, selv efter at Forbindelsen med Kina er afbrudt, vedblive at fungere, kun med den Forskel, at Ministeriet for de skatskyldige Lande i Peking (Li-fan-juan), erstattes af Gigéne i Urga som øverste Leder. I hvert Fald maa den, der vil beskæftige sig med Landet, foreløbig og endnu i lang Tid regne

Gigéne's Landsted udenfor Urga.

med Forholdene, som de indtil for saa nylig var under kinesisk Overhøjhed. Skulde den ny Æra virkelig vise sig at være Overgangen til noget nyt og bedre, vil det i bedste Fald tage mange Aar, før dette kan indføres.

Udenfor den administrative Inddeling stod tidligere de Livegne, som Fyrster og andre i Tidernes Løb havde bragt Gigéne som Gave. De bor i Omegnen og Nord for Urga; deres Tal er ikke mindre end 150,000, og de er nu efter Uafhængighedserklæringen bleven organiserede i 8 Koshunger.

Selvstændigheden indenfor Mongoliets Fyrstendømmer var altsaa til en Begyndelse meget stor — for stor for Regeringen i Peking. Den ansatte derfor to Generalguvernører, en i Kuko-khoto (nær den store kinesiske Mur) og en i Uljassutaj (Nordvestmongoliet), som skulde kontrollere Fyrsterne og kue deres Frihedslyster, endvidere skulde de lede den øverste Retspleje og fælde de Straffe, som Fyrsterne ikke havde Myndighed til at idømme, og regulere Forholdet til Russerne m. m. Foruden disse Generalguvernører anbragtes i hver Ajmak en »Amban«, der var »attacheret« vedkommende Khan, og som bl. a. skulde føre Tilsyn med Skatternes Inddrivning. I Urga var der to Ambaner, en Mantchu og en Mongol, hvilken sidste var udvalgt

blandt de mongolske Prinser og naturligvis i Sammenligning med Mantchuen spillede en intetsigende Rolle. Her var Ambanens Rolle nærmest den at genere Gigéne, dette den lamaitiske Kirkes mægtige, mongolske Overhoved, og han gjorde det saa grundigt, at han endog blandede sig i religiøse Anliggender og førte Kontrol med Gigéne's Privatliv. Rent bortset fra, at dette nok kunde tiltrænge en Smule Opsyn, var Ambanens Fremgangsmaade bedre end noget andet egnet til at opvække Mongolernes Raseri. De ser jo i Gigéne en inkarneret Guddom, og ethvert Indgreb i dennes Rettigheder maa de derfor betragte som den dødeligste Krænkelser af deres Tro. I det hele taget har Kineserne haft Held til at erhverve Mongolernes velbegrundede Had, ikke mindst fordi de sidstnævnte staar i snæver, økonomisk Afhængighed til de førstes Købmænd.

Naar man forestiller sig, at et lille Folk paa 2-3 Millioner Mennesker (dette er det omtrentlige Tal for hele Mongoliet), maaske end ikke saa mange, skal underholde et Par Hundrede regerende Fyrster med deres Hofstat og Hærskare af højere og lavere Embedsmænd, og naar man endvidere bagved Fyrsterne tænker sig den store Vampyr, den graadige kinesiske Regering, der gennem sine

Høj mongolsk Embedsmand.

Fangarme suger til sig, hvad den paa nogen Maade kan, saa forstaar man allerede til Dels, at den menige Mongol ikke lades i Fred med sine Heste, Okser og Kameler, med sit Filtelt og sin Familie. Mongolerne er segnefærdige under Byrden af Skatter til Formaalt, af hvilke de selv ikke nyder mindste Gode. Forf. af nærværende har truffet smaa Funktionærer, der i Skatter til en Fyrste betalte mere, end de alt i alt fik i Løn af samme Fyrste. Et Eksempel paa Beskatningen vil bedre end lange Forklaringer vise, hvorledes der gaas frem. I Koshungen Birga-Izasyk betaler en Mand, der ejer 300 Faar, 10 Heste og 10 Køer, i ordinær aarlig Afgift 80 Faars Værdi¹⁾! Og kommer saa Fyrsten eller hans høje Hjælpere paa Rejse gennem Landet, da rammer Forarmelsen de Stakler, der er saa uheldige at bo paa hans Vej. Da skal der foruden de sædvanlige Udgifter udredes ekstra Bidrag, baade i Naturalier og Penge, til det store beredne Følges Underhold. Da Dalai-Lama for 8 Aar siden flygtede fra Lassa for Oberst Jounghusbands indiske Ekspedition, drog han til Uрга. Denne hans Rejse er Mongolerne paa hans Vej derhen og derfra endnu langt fra kommen over. De Landskaber, han drog igennem, gav ikke de af Hunnergeneralen Attila hemsøgte noget efter i Retning af den mest fuldstændige Ødelæggelse og Brandskatning. Som Illustration kan nævnes den lille Koshung Torgaut-Beilé, en af de mindste i Mongoliet. Beboerne havde indtil 1904, omend langt fra for meget, saa dog akkurat tilstrækkeligt til, at de kunde friste Tilværelsen. Dalai-Lamas Rejse gennem deres Land kostede dem 50,000 Lan eller ca. 125,000 Kroner, hvilke naturligvis maatte laanes hos de kinesiske Købmænd mod disses sædvanlige Aagerrenter. Dalai-Lama kunde man ikke nægte noget. I nævnte Sum er ikke medregnet det Kvæg, det store Følge,

¹⁾ Skatterne erlægges i den senere Tid ikke i Naturalier, men i Sølv. Et Faars Værdi kan variere fra 1—3 Lan, og man regner, at en Mongolfamilies Udgifter til eget Behov, udover hvad den faar af sine Dyr, er ca. 20 Lan aarlig.

flere Hundrede Personer, opaad, ikke hvad Følget stjal og ødelagde, og ej heller de Heste, Indbyggerne maatte stille til Kirkefyrstens Viderebefordring, og som de aldrig mere gensaa. Da hele Koshungen kun tæller 100 Jurter, altsaa ikke 1000 Sjæle, kan man begribe, at Pengene endnu ikke er betalt tilbage, men at Gælden med Renter og Renter Rente er svulmet op til det mangedobbelte. Ved Siden af har Koshungens Beboere at udrede de sædvanlige, blodige Afgifter.

Har saa Embedsmændene taget Mongolens sidste Kreatur, saa kan han gaa ud at ligge. Men tro ikke, at han derfor slipper for Skat. I 1909 blev der indført en aarlig Afgift af $\frac{1}{2}$ Lan Sølv for Retten til at turde bede om Almisser! — Og hos hvem skal han tigge? En rig Mongol er nu om Dage en Sjældenhed; meget store Hjorder findes kun hos Fyrsterne, hvor Dyrenes Tal staar i omvendt Forhold til den Retfærdighed, Ejeren lader blive sine Undersaatter til Del. En Mand, der ejer nogle Hundrede Faar og nogle Snese Heste, er vidt berømt om Lande, og dog repræsenterer paa Stedet denne rige Mands Hjord ikke mere end 7—8000 Kroner i dansk Mønt, et yderst usikkert Aktiv tilmed, da Ejeren aldrig ved, hvad Dag den frygtelige Kvægpest bryder ud og gør ham til Betler, eller om der næste Vinter falder saa megen Sne, at Dyrene ikke kan komme ned til forrige Sommers visne Græs (fodre kender Mongolerne nemlig ikke noget til) og følgelig maa dø af Sult. Med samme Resultat for ham selv. Thi han har intet Agerbrug, intet Erhverv at falde tilbage paa.

Nedenfor anføres nogle talende Tal, laante fra en nylig udkommen Bog om Mongoliet af den russiske Greve Bennigsen. Opgivelserne kan kun være skønsmæssige, da enhver Art statistisk Materiale fattes, men de giver dog et Overblik over Formuens Fordeling i 6 Khalkha-Koshunger. Til Sammenligning gives de, ligeledes oversigtsmæssig tilsvarende Sifre for hele Mongoliet Nord for Ørkenen:

Koshungens Navn	Heste	Okser og Køer	Faar og Geder	Kameler	Indbyggere
Schabi ¹⁾ Dzain.....	7,600	7,300	73,000	100	5,006
Iontschok Tszasak.....	300	200	15,000	—	500
Sain Naion.....	20,000	2,000	85,000	2,000	14,000
Schabi Lamyn.....	6,250	3,750	32,000	1,250	8,000
Schabi Naion.....	750	450	4,500	350	2,000
Baldyn Tszasak.....	400	1,000	35,000	3,500?	4,500
Ialt for 6 Koshunger ca.....	35,000	32,700	231,000	7,200	34,000
For det nordlige Mongoli.....	1,450,000	1,350,000	11,000,000	100,000	1,400,000 ²⁾

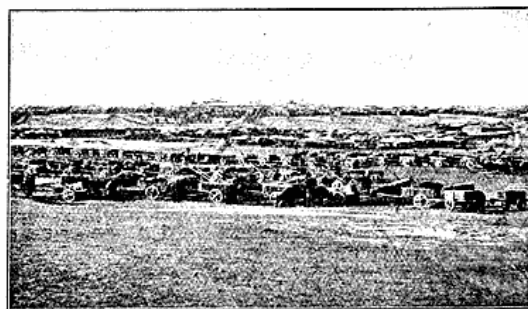
¹⁾ Schabi er Navnet paa Gigenens Livegne.

²⁾ Heraf for Khalkha ca. 550,000.

At »faa har for meget og færre for lidt« vilde kun daarligt stemme; gennemsnitlig kommer de: paa hver Indbygger 1 Hest, 1 Ko, 8 Faar og $\frac{1}{14}$ Kamel. Af disse Dyr skal han altsaa leve, og han er i enhver Henseende fuldstændig henvist til dem og afhængig af deres Velfærd. Det er en Gaade, hvorledes det er muligt, selv med en Mongols minimale Fordringer til Tilværelsen, at holde Livet oppe med saa lidt. Den mest nøjsomme Hedehusmand vilde paa Forhaand opgive Ævret. Særlig hvis han kom til at tænke paa Skatterne, paa den offentlige Tjeneste, enhver Mongol vederlagsfrit er pligtig at yde i Grænsevagten, ved Postbesørgelse, ved Færgesart over Floder etc., eller dersom Lamaerne faldt ind paa ham.

I Lamainstitutionen ligger nemlig en anden af Landets haarde Svøber. I Gennemsnit for hele Mongoliet er omtrent $\frac{1}{3}$, i Khalkha endog $\frac{5}{8}$, af hele den mandlige Befolkning Lamaer, d. v. s. buddhistiske Munke, og af disse lever aller en meget stor Del i de umaadelige Klostre, eller rettere hele Klosterbyer, der undertiden kan tælle 15000 Munke. Et saadant Kloster, større eller mindre, findes i næsten hver eneste Koshung, nær Fyrstens Residens, foruden at der rundt om er spredt talrige Templer med endnu talrigere Betjening. De Lamaer, der ikke kan faa Plads i Klostrene og Templerne, lever den øvrige Befolkning Liv og deler dens Tilskikkelser; men Resten — og deres Tal er sekscifret — beskæftiger sig med mere eller mindre fromme Gerninger, antages at være fordybede i Studiet af de hellige Skrifter o. s. v. og gør ikke praktisk Nytte for to Skilling. Alle disse Dagdrivere skal den ulykkelige Kara Khun¹⁾ af sine fattige Midler underholde. Det er her ikke Stedet at tale om Hyrdefolkets ejendommelige Kultur eller om Lamaismens fuldkomne Gennemsyring af hele den mongolske Nation; nok er at sige: Mongolerne giver gerne det sidste, de har, til Klostrene; de tror derved at fremme deres Sjæls Mulighed for Frelse. Men deres jordiske Velfærd fremmes ikke herved. — Det kan bemærkes, at det lamaitiske Præsteskabs alt dominerende Stilling jo har givet sig Udslag baade i Landets Frigørelse, som planlagdes og udførtes af Lamaerne i Forening med Fyrsterne, i at Landets Regent er det kirkelige Overhoved, og i at Førsteministeren er sidstnævntes tidligere fortrolige Raadgiver.

¹⁾ Ordet sort Mand, d. v. s. Lægmand.

Parti af Urga.
I Forgrunden en Oksekaravane.

En endnu større Plage end Skatter og Lama-parasiteter er dog Afhængigheden af de kinesiske Købmænd, til hvem Mongolerne er i Gæld op over Ørene. Nomaden har ingen rede Penge til Skatter og til Indkøb; han har kun sine Produkter: Uld, Huder, Talg o. s. v. eller, hvis han er Jæger, sit Jagtbytte. Men skal han disponere over noget af alt dette, saa kommer han til at optræde paa Markedet som Sælger af Uld, der endnu løber omkring paa Bjærgene, af Faar, der skal fødes til Foraaret, og af Murmeldyr, som sover i deres Hi under Jorden. Kineseren giver ham nu Penge mod Løfte om senere Levering af Naturalier, for hvilke Kineseren selv dikterer en lav Pris, og kan saa Mongolen ikke skaffe det skyldige til fastsat Tid — og hermed regner Kineseren, og regner som Regel rigtigt — bliver Laanet fornyet med den dobbelte eller tredobbelte Ydelse. Maa Mongolen i sin Armod omsider give tabt, gaar Kineseren til Koshungen og faar, uden Dokumenter eller Bevisligheder af nogen Art, paa sit blotte Ord Tilgodehavendet udbetalt af Statskassen, saafremt denne da tilfældigvis indeholder Mønt. Bestemmelsen om, at Koshungen hæfter for Undersaatternes private Gæld, er indført af den kinesiske Regering til større Fremgang for sig selv og til Tryghed for Købmændene. Da Koshungens Forretningssførelse foregaar uden enhver Orden, og da skriftlige Gældsbeviser ikke forlanges, vilde det kun passe daarligt med en Kinesers Karakter, om han ikke benyttede sig af denne Tingenes Tilstand til at begaa de værste Misligheder. De fordrer i mange Tilfælde — og faar — Penge, som en Mongol aldrig har skyldt dem. En yndet Metode til Vinding er det ogsaa, naar en Købmand rejser omkring i Landet og i alle Jurter, hvor han kan se sit Snit, uden videre afleverer en Pakke uvilkaarlige Varer, som Mongolen ikke har ønsket at er-

hverve og muligvis ingen Brug har for. Derefter henvender han sig i Koshungens Forvaltning for at modtage sit »Tilgodehavende«.

Hvorledes der handles med den Mongol, hvis Gæld Koshungen har maattet betale — derom er det bedst ikke at tale i Detailler. Ham og hans hele Slægt underkaster Embedsmændene de frygteligste Straffe, den mest raffinerede Tortur i Haab om ad den Vej at faa Beløbet erstattet. At Mongolernes egne Embedsmænd ikke uden at blive lige saa korrumpere som deres kinesiske Kolleger saa længe har kunnet have disse paa nært Hold og været Vidne til deres skamløse Udsugelser og Bestikkelighed, er det vel overflødigt at nævne. Havde der været mindste Draabe Krigerblod tilbage hos Mongolerne, vilde de forlængst have rejst sig mod deres Undertrykkere. Som det nu er, nøjes de med at begynde og ende enhver Samtale med Jeremiader over deres Elendighed.

At de næsten haabløst fortvivlede Tilstande i Landet har været Regeringen i Peking udmærket bekendte, er sikkert. Og at denne selv, fuldt bevidst, har gjort alt for at gøre dem endnu værre, er ogsaa sikkert. For Kineserne, gjaldt Moralen: Jo galere, des bedre. Jo før Mongoliet gik sin Ruin i Møde, desto snarere kunde det himmelske Rige helt knække dets Autonomi, som det allerede nu ignorerede, kinesificerede det, kue alle separatistiske Lyster og fordrive Mongolerne til de Egne, der ikke kunde anvendes til Agerbrug.

Kina har altsaa selv været Aarsag til Mongoliets Løsrivelse. Som det var den første Gigén, der omkring 1700 gav sit Land ind under Kinas Overhøjhed, saaledes var det den nuværende, ottende, der befriede det. Og gamle Spaadomme er derved gaaet i Opfyldelse. Den 28. December i Fjor lod Gigéne sig krone til Khan over det fri, mongolske Rige. At der ikke i Anledningen af Tronbesættelsen opstod Stridigheder blandt de mange Fyrster, tjener til Mongolernes Ros, men har sikkert i første Række sin Grund i, at Gigéne ved sin Stilling som Kirkens Overhoved, ved sin umaadelige Prestige som genfødt Guddom og deraf flydende Autoritet, indtager et baade ophøjet og politisk neutralt Stade. Teoretisk skulde der endvidere paa Grund af Gigéne's Coelibatsløfte ikke være Anledning til Frygt for et arveligt Dynasti; men forresten har den nuværende Gigén mod alle Klosterregler baade Kone og Barn, og han lod sig krone sammen med disse.

Det kan maaske forekomme en og anden noget overflødigt, at der i det foregaaende er anvendt saa mange Ord til Fremstillingen af den økonomiske Misère i Mongoliet. Man vil maaske ræsonnere, at denne kan være beklagelig nok, men at den dog er en Sag, der kun angaar Mongolerne selv. Ser man imidlertid paa Mongoliet som en politisk Faktor, saa vil man indse, at Pengespørgsmaalet er af største Betydning. I Løbet af 1 eller 2 eller 3 Aar vil der blive Ro og Orden i Kina, og det vil da for dette være en let Sag at generobre Khalkha, dersom ikke Khalkha selv eller Rusland i Mellemtiden foretager noget alvorligt til Landets Opkomst. Vil Khalkha være en selvstændig Stat, maa den først fremmest skaffe sig en ordentlig Hær og derefter søge at ordne de forvirrede indre Forhold og centralisere Administrationen. Til alt dette kræves der mange Penge, og Khalkha har ingen. Den eneste Indtægt, Staten som saadan hidtil har haft udover Skatterne, er den Afgift, russiske Guld-søgere betaler, og den forslaar intet. Rusland vil ikke annektere Mongoliet, dersom man da ellers kan tro de Røster, der har hævet sig i Pressen. »Vi har«, saaledes lyder Røsterne, »Omraade nok, og vi ønsker ikke at annektere et Land, der fører en halvsulten Tilværelse som Khalkha, et Land, hvis Ophjælpning vil koste umaadelige Summer. Vi ønsker desuden ikke at være Kinas umiddelbare Naboer, og vi ønsker endelig ikke for Khalkhas Skyld at komme i Konflikt med andre Nationer, som ogsaa har Interesser i Mongoliet. Men vi har Fordel af at have Khalkha liggende som en fri Stat mellem os og Kina, og derfor skal vore Diplomater, naar Tiden kommer, overfor Kinas Regering understøtte Khalkhas Frihedspaastand«. Det kan vel forresten interessere danske Læsere at erfare, at Danmark har nydt den Ære at blive samliget med Khalkha »som en Stat, der ved sin Beliggenhed og neutrale Holdning udgør en gavnlig Faktor til Fredens Opretholdelse«. Der er al god Grund til at antage, at Pressens Udtalelser virkelig er et Udtryk for Ruslands Ønsker. I 1871 under Mohamedaneropstanden i Kina, besatte Rusland ganske vist — men efter Kinas eget Ønske — baade Urga og Kuldsja. Urga rømmedes snart efter, og Kuldsja forlod de russiske Tropper ogsaa, rigtignok først i 1882, men de forlod den. Rusland har haft flere Lejligheder til at annektere Mongoliet, men har ikke gjort det.

Derimod har den russiske Regering gjort sig

store Anstrengelser for at drage den mongolske Handel ind over den sibiriske Grænse. Skønt Mongoliets Beliggende i Forhold til deres eget Rige har begunstiget Russerne, og skønt det i Følge Traktat med Kina var forbudt alle andre Nationer end Russerne og Kineserne at handle i Landet, har de første dog ikke forstaaet med deres Handel at skaffe sig noget rigtigt Indpas blandt Mongolerne. Et Bevis paa Mangel af Initiativ eller maaske af en klar, ledende Ide i Handelssamkvemet saa man, da Kiachta efter mere end halvandet Aarhundredes Blomstring fuldstændig faldt sammen og døde hjælpeløst hen, samtidig med at den mistede sin tidligere Transithandel med Karavane-Te. Og dog er Kiachta Ruslands naturlige Port til Mongoliet, og har som saadan utvivlsomt endnu en stor Fremtid. Alle Regeringens Bestræbelser og de tilsyneladende store Resultater, hvori de er udmundede, har hidtil været ret forgæves. »Russisk-Østasiatisk Bank«, som vel for en stor Del er oprettet med just Mongoliet for Øje, Grænsekommissær i Kiachta, Konsulen i Urga og Uljassutaj, egen postale Tjeneste med tilhørende Postkontorer i Urga og Kalgan, alle Lettelser, Aftaler og Traktater — alt dette har ikke kunnet skabe den energiske Handelsstand, uden hvilken enhver Regering med Ekspansionsplaner i Længden maa komme tilkort.

Men med den ny Æra i Mongoliet vil vel ogsaa begynde en ny Tid for Handelen, og man vil nu vanskeligt kunne udelukke fremmede Nationer fra Deltagelse. Allerede har Englændere og Amerikanere opereret i Mongoliet! særlig med Bomuldsvarer, og de har gjort Tientsins Havn til Hovedpladsen for deres Import. Spørgsmaalet Tientsin eller Kiachta vil maaske nu blive akut. — Ruslands Handel foregaar ad to Hovedruter, en over Kiachta til Urga og en anden over Biisk til Kobdo og Uljassutaj: desuden gaar en Del Varer over andre Grænsepunkter som Minussinsk og over Kuldsja og Dsjarkent til det sydvestlige Sibirien.

Vestens moderne, i god Mening smarte, merkantile Aand gør kun smaa og langsomme Fremskridt i Sibirien, og den Købmand, der har sit Telt i Mongoliet, er endnu af den gamle Type, der har det altsammen »i Hovedet« og hvis Udsyn og Aktionsradius er begrænset af manglende Kundskaber. Nøjagtig Bogføring, Korrespondance og Nutidens komplicerede Børs- og Bankvæsen er ham en Pestilens, og han staar fremmed, ja endog vrangvillig overfor nye Hjælpemidler og samkvemslettende

Opfindelser. Tiden vil maaske nok kunne forandre Typens Ydre og Milieu, men der skal mere end en Skrivemaskine og en amerikansk rolloptop-desk til for at forvandle magelig Ligegladhed til klogt beregnede, hver Chance nyttende angelsachsisk Energi eller til Kineserens, den fødte Købmands, Hensynsløshed, Jærnfliid, pinlig Akkuratesse og personlige Nøjsomhed.

En af Regeringen udsendt, russisk Ekspedition, der i et Par Aar har berejst Mongoliet for at undersøge Betingelserne for en mere udstrakt Handelsforbindelse, vendte for ikke længe siden tilbage og aflagde Beretning for det geografiske Selskab i Irkutsk. Det fremgik af de indsamlede Oplysninger, at Ruslands Handel med Mongoliet med største Lethed burde kunne naa en Omsætning af mindst 100 Milioner Rubler aarlig. Men for Tiden udgør den samlede Omsætning ikke en Tyvendedel af dette Beløb. Skønt intet vilde være naturligare end ved Grænsen at anlægge Uldvaske-rier og Klædefabrikker til Forarbejdning af det mongolske Raamateriale Mængder, findes der dog endnu ikke et eneste nævneværdigt, industrielt Foretagende af denne eller anden Art baseret paa Indførselen. Og paa en Egn, hvor Oksekød koster 24 Øre Pundet (en detail), Faarekød 12, vilde Konserverfabrikkerne i stor Stil kunne ekspedere enorme Kvanta billig Føde.

Alt saadant kommer sikkert, om ikke før saa med Jærnbannerne. Af Banen havde allerede den kinesiske Regering projekteret en Forlængelse af Peking—Kalgan—Kukuhots Linien til Urga og derfra videre over Uljassutaj til Kobdo, og det var Meningen, at den store, transsibiriske Bane ved en Linie over Kiachta—Urga skulde sættes i Forbindelse med den mongolske. Som Forholdene har udviklet sig, kan man i det mindste sydfra ikke vente nogen Banebygning, før Relationerne mellem Mongoliet og Kina bliver endeligt ordnede men det er jo muligt, at Rusland vil benytte sig af netop denne Omstændighed til ved hurtig Handling at skaffe sig et kommercielt Overtag.

I disse Dage¹⁾ har Rusland klarlagt sin foreløbige Politik ved — som det synes til nogen Ængstelse fra engelsk Side — officielt at anerkende Mongoliets Uafhængighed, d. v. s. dets nominelle Selvstyre. At Rusland, hvis det kan, ønsker at gøre sin Indflydelse til den eneraadende, kan ikke un-

¹⁾ Oktober.

dre. Den tidligere Generalkonsul i Urga agtes efter Forlydende erstattet med en Gesandt, og der føres Forhandlinger om Aabning af en ny Bank i Gigénens Residens. Det sidste tyder paa, at det er Ruslands Hensigt at komme Mongoliet til Hjælp med Kapital, og det vil denne Gang ske efter mindre snæverhæjtede Principer end under det kinesiske Regime. For det mishandlede Land

og for dets sympatetiske, brave og godmodige Befolkning maa man da haabe, at det snarest maa lykkes det at læge sine indre Saar og ordne sit Forhold til Kina. Midlerne og Vejene er mange. I første Række kommer Overgangen til intensiv Kvægavl, Afdækning af de umaadelige Mineral-skatte, og Befrielsen fra det feudale-klerikale Aag, der ellers vil ende i Landets politiske Død.

Kilder: Bogolejov & Soboljev; »Otscherk trgovli Mongolii«, Bennigsen: »Novyja dannija o Mongolii«, Perschin: »Sovremennaja Mongolia«.

De vigtigste af danske foretagne Rejser og Forskninger i Afrika.

Af

Oberst **Emil Madsen.**

(Fortsættes).

Det hedder jo nok, at

Spanieland og Myklegaard,
De ligger saa langt af Led,

og Afrika er endnu længere borte, men ikke desto mindre har Vikinger ikke ved Afstanden ladet sig forhindre i at gæste dette Lands Nordkyst paa deres som sædvanlig voldsomme Færd.

Arabiske Forfattere beretter, at i Aaret 859—60 kom Vikinger med 62 Skibe ud for Spaniens Vestkyst, men forhindredes i at lande af arabiske Skibe, der var sendte ud imod dem. De forsøgte sig derpaa forgæves mod Sevilla og fik først fast Fod paa Land ved Algeziras, som de indtog, og hvor de brændte den store Moské. Efter at have gjort dette Sted til Udgangspunkt for deres videre Foretagender, sejlede de over til Afrika og bemægtigede sig Byen Nechor, (Mezemma) i Mavritanien (nu i de spanske Besiddelser i Marokko, nær ved Melilla og 8 Mile V. for Forbjærget Tresforas, noget inde i Landet ved en Flod, som skiller mellem Landskaberne El Rif og Garet). De gjorde alle de Indbyggere, som ikke var flygtede, til Slaver, hvoraf en stor Del senere førtes til Irland, hvor de levede længe. Anførerne paa dette Tog skal have været Bjørn Jærnside og Hasting. Da de havde været der i nogen Tid, sejlede de videre til Frankrig og Italien, hvor Pisa og den nu i Ruiner liggende By Luna

indtoges, ja de skal endog have vist sig ved Alexandria.¹⁾

Efter Vikingetiden gik der Aarhundreder, hvori der ikke var nogen Anledning for danske til at drage til Afrika. Først Korstogene, af hvilke nogle af de sidste, som dels ved Grev Vilhelm af Holland og Greven af Wied, og dels ved Ludvig den IX af Frankrig (1226—1270) fik Afrikas Nordkyst til Skueplads, vakte muligt nogen Interesse for at komme derhen sammen med andre Korsfarere. Det manglede ikke paa Opfordringer. Pave Innocentius III opfordrede 1215 ogsaa de nordlige Lande til et nyt Korstog. Pave Honorius III paa lagde Biskop Peder Jakobsen i Roskilde at lade den hellige Krig prædike i hele Ærkebispedømmet Lund og tilstod de danske Korsfarere forskellige Begunstigelser, og Pave Urban IV overdrog ca. 1252 Biskop Tyge i Aarhus at virke til bedste for et Korstog. Dette synes dog ikke at have vakt nogen større Tilslutning, væsentligst kun at have bevirket, at enkelte toretog Pilgrimsrejser til det hellige Land. De eneste Lejligheder, ved hvilken det med nogen Rimelighed kan formodes, at nogle faa danske har deltaget, sammen med flere norske,

¹⁾ Saga book of The Viking Club, VI, London, 1908, 40 ff. — Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Hist. 2, XII, (1897) 111 ff. Øverland, Vikingtog og Vinlandsfærder, Krist. og Kbh. 48.